

Časopis pro pěstování matematiky

Václav Pleskot; Alois Zátopek

In memoriam profesora Dr. Václava Lásky

Časopis pro pěstování matematiky, Vol. 89 (1964), No. 2, 247--249

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/108446>

Terms of use:

© Institute of Mathematics AS CR, 1964

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

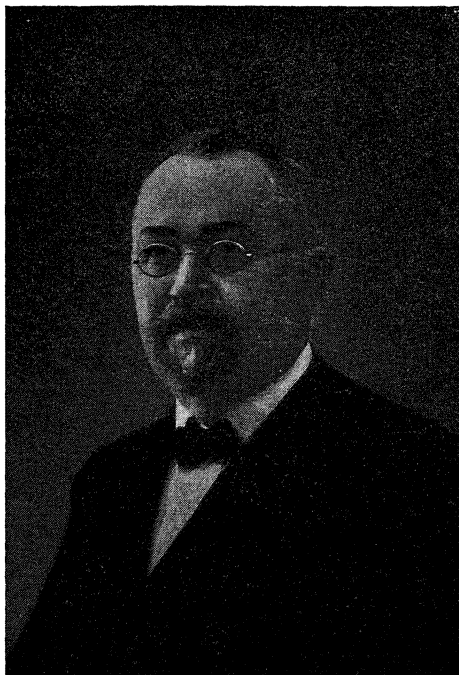

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

ZPRÁVY

IN MEMORIAM PROFESORA DR. VÁCLAVA LÁSKY

V. PLESKOT a A. ZÁTOPEK, Praha

* 24. 8. 1862

† 27. 8. 1943

Loňského roku 27. července jsme vzpomínali dvacátého výročí úmrtí profesora aplikované matematiky na Karlově universitě dr. Václava Lásky. Svými vrstevníky byl Láska označován jako poslední polyhistor přírodních věd, neboť téměř do všech, s výjimkou snad zoologie a botaniky, nějakým způsobem zasáhl. Význačným rysem jeho činnosti bylo úsilí postavit přírodovědecké bádání na exaktní matematický a fyzikální základ; proto byl také výstižně nazýván aplikovaným matematikem, neboť užíval matematiky jako účinného nástroje k rozvíjení různých vědních oborů a zároveň tento obor pro aplikaci zdokonaloval.

Pokusíme se ukázat některé charakteristické rysy Láskovy složité osobnosti a ve stručnosti připomenout některé úseky jeho mnohostranné vědecké činnosti.

Pražský rodák, narozený 24. srpna 1862, projevil již za studentských let vynikající nadání pro matematiku a fyzikální obory. Čtyřleté universitní studium matematiky a fyziky na Karlově universitě ukončil disertační prací z teorie lineárních diferenciálních rovnic a začal pracovat jako astronom na tehdy významné hvězdárně v pražském Klementinu. Současně se tehdy zabýval zemským magnetismem, meteorologií a přirozeně matematikou. Z existenčních důvodů se rychle „přeškolil“ na geodeta. V r. 1890 se habilituje na české technice z geodesie, přednáší kartografii, vyšší geodesii a fotogrametrii a píše učebnice pro geodety i matematiky. V r. 1895 je již natolik významným pracovníkem, že byl povolán za profesora vyšší geodesie a astronomie na universitě ve Lvově. Zároveň se stal ředitelem observatoří, astronomické a seismografické.

Jeho vědecké úspěchy pramenily nepochybně ze širokého matematicko-fyzikálního základu, jež získal úsilovným studiem a který neustále rozšiřoval i prohluboval svými pracemi, ale také vyvěraly z jeho vynikající badatelské invence, jíž byl obdařen v bohaté míře.

Láska na počátku tohoto století měl za sebou již několik desítek publikací. V těchto létech se formuje nový profil Láskův – seismolog. Seismologické práce právě dokazují, jak Láska cílevědomě a současně ekonomicky neustále rozšiřoval své pracovní pole neustávaje přitom v prohlubování badatelské činnosti v základních oborech, zvláště v matematice. V jeho matematických pracích je výrazná tendence přecházet postupně k partiím, které lze výhodně aplikovat při řešení problémů geodetických, geofyzikálních a zejména seismologických.

Láskovy práce seismologické z těchto let našly v celém světě živou odezvu a takřka přes noc zařadily Lásku mezi nejčelnější průkopníky moderní seismologie, která doznala bouřlivý rozvoj jako exaktně budovaná část tehdy mladé a prudce se rozvíjející geofyziky. Láska bývá počítán mezi její zakladatele. Mezi seismology měl oddané přátele, např. věhlasného ruského učenca, akademika B. B. GOLICINA, jehož dnes označují sovětští geofyzikové jako otce skvěle rozvinuté sovětské seismologie.

Stojí ještě za zmínku, že Láska se naučil dokonale polsky a věnoval i své srdce boji Poláků v jejich těžkém osudu v rozděleném Polsku. Proto měl také řadu přátel mezi čelnými představiteli a učenici polského národa; např. pojilo jej přátelství s geniálním polským fysikem M. SMOLUCHOWSKIM. Přesto však toužil vrátit se do Prahy a tam pracovat především v oboru geofyziky, který si zvláště oblíbil. Tento sen se mu nespínil, neboť v r. 1911 nastoupil na filosofické fakultě české Karlo-Ferdinandovy university, s dekretem profesora aplikované matematiky, nikoli geofyziky. Na novém působišti a v rámci předepsaných učebních úvazků považoval Láska za svou povinnost přednášet i partie z oněch úseků aplikované matematiky, jimiž se do té doby hlouběji nezabýval, např. z matematické statistiky a z počtu pravděpodobnosti.

Své zkušenosti z nomografie, kterou pěstoval již ve Lvově, uložil do učebnice, sepsané společně s tehdejšími docentem a pozdějším profesorem matematiky na Českém vysokém učení technickém v Praze dr. VÁCLAVEM HRUŠKOU. Z jejich spolupráce vzešla ještě další učebnice „praktického počtu“ která pojednává o numerických metodách.

Jak ukazuje i dnešní vývoj v této disciplíně, byl výběr témat, který autoři před třiceti léty provedli, velmi zdařilý.

Při aplikacích matematiky v jiných přírodních vědách kladl Láska důraz na matematicky přesnou formulaci pojmů a vztahů. Považoval totiž matematické vyjadřování za nejadekvátnější formu vyjadřování v přírodních vědách, a to i ze stanoviska filosofického, jako výraz logiky a objektivity přírodních zákonitostí. Poněvadž v používání matematiky neviděl Láska cíl, nýbrž prostředek a cestu k řešení kvantitativních vztahů v problémech jiných oborů přírodních věd, není divu, že se snažil o zavádění a důsledné používání přesných definic i v přírodních vědách popisných, např. v geografii a v geologii. V této snaze zůstal, bohužel, nepochopen u geologů. Žádal totiž, aby geologické děje byly vykládány fyzikálně a geologické vztahy vyjadřovány pokud možno kvantitativně vzorci. Z toho důvodu při každé příležitosti zdůrazňoval význam geofysiky jakožto fyziky zemského tělesa a tedy exaktního oboru, o kterém věřil, že je schopen poskytnout geologii pevnou základnu pro její další zdárný rozvoj.

Z tohoto v té době naprosto nového přístupu ke geologickým problematikám plynulo samozřejmě Láskovo úsilí a péče, které věnoval vybudování a rozvoji Geofyzikálního ústavu, který založil r. 1920 při Karlově universitě a který jako pozdější Státní ústav geofyzikální budoval jako ústřednu geofyzikálních bádání, z níž vzešel dnešní Geofyzikální ústav Čs. akademie věd i Geofyzikální ústav matematicko-fyzikální fakulty Karlovy university.

V publikacích, kde se dotýká geofyzikálních otázek spojených s výkladem geologických dějů, dospěl Láska k formulacím řady základních zákonitostí současné tektonofyziky i geotektoniky. Je podivuhodné, jak mohl s tehdejší velmi chudou zásobou znalostí z dnešní fyziky pevných látek dospět k formulacím, které jsou téměř shodné s dnešními. Láska zde zřejmě předešel svou dobu o více než tři desetiletí.

Jiným skvělým dokladem Láskovy exaktnosti a všestrannosti byl Statistický atlas ČSR, vydaný Orbisem 1935. Láska byl mozkiem přípravy tohoto díla ve světovém měřítku jedinečného.

V naší stručné charakteristice jsme se dotkli jen několika úseků Láskovy činnosti, jež ovšem daleko nevystihují ani šířku ani hloubku Láskova genia, jehož vědecký odkaz je uložen ve více než 300 publikacích.

Avšak i z toho, co bylo uvedeno, je jasné vidět, že tehdejší Láskova koncepce matematizace a fyzikalizace přírodních věd je v naprostém souhlasu s dnešní tendencí matematizovat formulace vědeckých problémů, v čemž je spatřován důležitý předpoklad jejich hlubokého pochopení a cesta k jejich konečnému řešení.